

MENSENRECHTEN-ACTUALITEITEN.NL

Januari-maart 2024

Phoebe Cox, Krista Janssen, Yvonne ten Kate, Anne-Rose Stolk & Katina Yiannakas *

Samenvatting | De rubriek mensenrechten-actualiteiten.nl beoogt door middel van korte berichten informatie te geven over recente ontwikkelingen in de nationale rechtspraak, de parlementaire praktijk, het regeringsbeleid en de beslissingen van decentrale overheden op het terrein van de grond- en mensenrechten. Door verwijzingen naar verdere bronnen wil deze rubriek vooral als een richtingwijzer fungeren naar uitvoeriger informatie over de gepresenteerde onderwerpen. Waar in deze rubriek verwezen wordt naar jurisprudentie met een European Case Law Identifier (ECLI), is de betreffende uitspraak te raadplegen op de internetsite van de rechterlijke macht, www.rechtspraak.nl (onder het vermelde nummer).

DOI | 10.54195/NTM.19056

Regering presenteert nationale strategie voor implementatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-verdrag Handicap)

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft een nationale strategie voor implementatie van het VN-verdrag Handicap naar de Tweede Kamer gestuurd.¹ Deze strategie is samen met ervaringsdeskundigen, organisaties van mensen met een beperking, veldpartijen en andere departementen opgesteld. Nederland heeft het VN-verdrag Handicap in 2016 geratificeerd. Hoewel er sindsdien veel in gang is gezet om de positie van mensen met een beperking te verbeteren, kunnen mensen met een beperking nog niet gelijkwaardig meedoen in de samenleving. De nationale strategie moet eraan bijdragen dat de positie van mensen met een beperking in 2040 in lijn is met het VN-verdrag Handicap.

De strategie gaat allereerst in op een aantal belangrijke principes, zoals gelijke rechten, eigen regie en toegankelijkheid. Deze principes zijn gebaseerd op de grondbeginselen uit het VN-verdrag Handicap en moeten de rode draad vormen in de verdere uitwerking en implementatie van de strategie. Daarnaast gaat de strategie in op verschillende levensdomeinen die belangrijk zijn voor het realiseren van een toegankelijke en inclusieve samenleving. Dit zijn onder andere werk en inkomen, thuis en wonen, en onderwijs en ontwikkeling. Per levensdomein wordt de gewenste situatie beschreven en welke veranderingen er nodig zijn om dat te bereiken.

De verschillende ministeries zullen samen met mensen met een beperking en hun organisaties een werkagenda opstellen op basis van de strategie. De werkagenda moet de concrete acties bevatten om de doelstellingen in 2040 te behalen.

* Mr. Y. ten Kate is juridisch adviseur bij het College voor de Rechten van de Mens en mr. P. Cox, K. Janssen, LL.M., mr. J.R.E. Stolk en mr. K. Yiannakas zijn beleidsadviseurs bij het College voor de Rechten van de Mens.

¹ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, *Nationale strategie voor de implementatie van het VN-verdrag Handicap*, januari 2024.

Hoge Raad: bestraffing voor beschadigen trap geen ontoelaatbare inbreuk op demonstratievrijheid

In een recente zaak moest de Hoge Raad beoordelen of het vervolgen, berechten en bestraffen van de verdachte voor het beschadigen van een trap tijdens een demonstratie een ontoelaatbare inbreuk maakt op artikel 10 (vrijheid van meningsuiting) en artikel 11 (vrijheid van vergadering en vereniging) van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).²

De feiten in de zaak zijn als volgt. De verdachte neemt met een groep andere actievoerders deel aan een demonstratie bij de hoofdingang van een kantoorgebouw van Shell. Tijdens de demonstratie wordt door de verdachte een zwarte substantie over de trappen uitgesmeerd. Nadat de actievoerders geen gehoor gaven aan de oproep van de politie om de demonstratie te beëindigen, zijn zij aangehouden. De trap moest daarna gedeeltelijk worden afgezet, omdat het niet veilig was om op de treden van de trap te lopen. Door de substantie waren deze erg glad geworden. Het hof heeft bewezenverklaard geacht dat de verdachte de trap tijdelijk onbruikbaar heeft gemaakt en zich schuldig heeft gemaakt aan vernieling op grond van artikel 350 Sr. Het hof oordeelt dat sprake is van een geoorloofde beperking van artikel 11 EVRM.

De Hoge Raad gaat allereerst uitgebreid in op jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) over artikel 10 en 11 EVRM. Zo moet een beperking van de demonstratievrijheid een legitiem doel dienen, noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en proportioneel zijn. Daarnaast hoort bij demonstraties dat zij enige verstoring van het dagelijks leven met zich meebrengen. Strafrechtelijk optreden naar aanleiding van een strafbaar feit dat tijdens een demonstratie plaatsvindt levert echter niet automatisch een schending op van artikel 11 EVRM. Wanneer een persoon laakbaar gedrag vertoont, kan strafrechtelijk optreden gerechtvaardigd zijn. Daarbij geldt wel dat strafrechtelijk optreden voor een feit begaan tijdens een vreedzame betoging niet zo ingrijpend moet zijn dat daar een *chilling effect* vanuit gaat.

De Hoge Raad volgt het oordeel van het hof en concludeert dat de cassatiemiddelen falen. Door het gieten van de vloeistof heeft de verdachte de trap tijdelijk onbruikbaar en onveilig gemaakt. Volgens het hof is dit laakbaar gedrag. Daarnaast kon de verdachte zich ook zonder het gieten van de vloeistof uitspreken over de gedragingen van Shell. Door het laakbare gedrag was strafrechtelijk optreden noodzakelijk en gerechtvaardigd. De voorwaardelijke geldboete van 350 euro is daarnaast proportioneel en leidt niet tot een *chilling effect*. De Hoge Raad verwierpt het beroep.

Gerechtshof Den Haag: Nederland moet de uitvoer van F-35-onderdelen naar Israël stoppen

Op 12 februari 2024 heeft het Gerechtshof Den Haag uitspraak gedaan in een kort geding dat Oxfam Novib, Vredesbeweging PAX Nederland en The Rights Forum (hierna: verzoekers) hebben aangespannen tegen de Nederlandse staat.³ Zij willen dat de staat stopt met de uitvoer van F-35-onderdelen naar Israël. Daartoe voeren zij aan dat Israël bij haar aanvallen in de Gazastrook het humanitaire oorlogsrecht schendt. Om die reden zou Nederland de uitvoer van militaire

² Hoge Raad 19 december 2023, ECLI:NL:HR:2023:1742.

³ Gerechtshof Den Haag 12 februari 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:191.

goederen naar Israël moeten verbieden. Verzoekers vorderen daarom dat de rechter de staat beveelt om ervoor te zorgen dat de uitvoer van F-35-onderdelen vanuit Nederland naar Israël stopt. Het betreft een uitvoervergunning waarin door de minister niet is ingegrepen, terwijl het humanitair oorlogsrecht daarbij als criterium gebruikt moet worden. In eerste aanleg wees de voorzieningenrechter die vordering af.⁴

Het hof wijst de vordering echter toe. Daartoe overweegt het hof dat er een duidelijk risico bestaat dat met de F-35-gevechtsvliegtuigen van Israël ernstige schendingen van het humanitaire oorlogsrecht worden gepleegd in de Gazastrook. Volgens het hof houdt Israël bij haar aanvallen onvoldoende rekening met de gevolgen voor de burgerbevolking. Bij de aanvallen door Israël zijn disproportioneel veel burgerslachtoffers gevallen, waaronder duizenden kinderen. Op grond van verschillende internationale regelingen waarbij Nederland partij is, moet Nederland de uitvoer van militaire goederen verbieden als een duidelijk risico bestaat op ernstige schendingen van het humanitaire oorlogsrecht. Dat betekent dat vanuit Nederland geen uitvoer van F-35-onderdelen naar Israël mag plaatsvinden. De minister is bij haar besluit om niet in de uitvoervergunning in te grijpen ten onrechte deze internationale verplichtingen niet nagekomen. Het hof beveelt de staat dan ook binnen zeven dagen een eind te maken aan de verdere uitvoer van F-35-onderdelen naar Israël.

De staat heeft laten weten tegen de uitspraak in cassatie te gaan. Volgens de staat heeft het hof in de uitspraak onvoldoende meegewogen dat het aan de staat is om zijn buitenlandbeleid vorm te geven.

Rechtbank: agressieve asielzoeker mocht niet geïsoleerd worden

Eiser heeft beroep ingesteld tegen 1) zijn plaatsing in een handhaving en toezichtlocatie (htl) door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA), 2) een vrijheidsbeperkende maatregel die hem door de staatssecretaris is opgelegd en 3) drie maatregelen die in de htl aan hem zijn opgelegd.⁵ Hij stelt zich op het standpunt dat plaatsing in de htl onrechtmatige vrijheidsontneming betreft, in strijd met artikel 5 EVRM. De rechtbank oordeelt dat er geen sprake is van onrechtmatige vrijheidsontneming, hoofdzakelijk omdat het mogelijk is om de htl voortijdig te verlaten, wat eiser ook heeft gedaan.

Daarnaast stelt eiser dat plaatsing in de htl in strijd is met artikel 3 en 8 EVRM, onder andere omdat zijn telefoon is afgepakt en omdat COA filmpjes van zijn telefoon heeft verwijderd waarop COA-medewerkers te zien waren. De rechtbank overweegt dat uit artikel 20 van de Opvangrichtlijn volgt dat het is toegestaan om asielzoekers, die zich in reguliere opvangvoorzieningen schuldig maken aan ernstige inbreuken op de regels of ernstige vormen van geweld, in een andere opvanglocatie onder te brengen. Tegelijkertijd moet de persoon in kwestie te allen tijde een waardige levensstandaard kunnen genieten. In het algemeen heeft de rechtbank eerder geoordeeld dat de leefbaarheid en veiligheid in de htl zodanig is dat de opvang niet in strijd is met artikel 3 of 8 van het EVRM. De rechtbank is van oordeel dat het COA door het afpakken en inkijken van de telefoon van eiser wel onrechtmatig heeft gehandeld. De rechtbank is echter

⁴ Rb. Den Haag 15 december 2023, ECLI:RBDHA:2023:19744.

⁵ Rb. Den Haag 16 februari 2024, ECLI:NL:RBDHA:2024:1889.

van oordeel dat deze onrechtmatige handelingen de plaatsing in de htl als zodanig niet onrechtmatig maken. De rechtbank neemt daarbij in overweging dat het inkijken van eisers telefoon een enkele keer is voorgekomen, nadat er een incident had plaatsgevonden, en dat niet is gebleken dat het vaste praktijk is dat telefoons bij wijze van controlemiddel worden afgepakt en/of ingekeken. Plaatsing in de htl is dus niet in strijd met artikel 3 en 8 EVRM.

De rechtbank oordeelt daarentegen wel dat er sprake is van onrechtmatige vrijheidsontneming door de plaatsing van eiser in een aparte, geïsoleerde kamer in de htl voor twee weken, omdat eiser door de plaatsing langere tijd in een zeer beperkte ruimte moest verblijven en geen toegang had tot sociaal contact. Daarnaast is er geen wettelijke grondslag voor deze vrijheidsontneming. Daarom is er sprake van een schending van artikel 5 EVRM.

Rechtbank: COA moet aantal asielzoekers in Ter Apel terugbrengen naar 2.000

De voorzieningenrechter stelt vast dat meermalen is afgesproken dat het COA niet meer dan 2.000 personen zal opvangen in de opvanglocatie in Ter Apel.⁶ Dat staat in de bestuursovereenkomst tussen de gemeente en het COA uit 2010 en is recent door het COA en de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid nog eens bevestigd in een mediationtraject onder leiding van de Nationale ombudsman.

Het COA had aangevoerd dat het 'naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is' om het COA aan die afspraken te houden. Daar is de voorzieningenrechter het niet mee eens omdat alle omstandigheden die het COA daarbij aanvoerde in het mediationtraject al waren meegewogen. Het COA had ook aangevoerd dat er te weinig capaciteit is voor de opvang van asielzoekers omdat onvoldoende gemeenten bereid zijn die beschikbaar te stellen en gemeenten daartoe niet kunnen worden gedwongen. De voorzieningenrechter oordeelt dat dat niet aan de gemeente Westerwolde kan worden toegerekend maar aan het COA, met name omdat in Nederland het aantal bestaande opvanglocaties vanaf 2016 structureel is afgebouwd.

Het COA had ook aangevoerd dat toewijzing van de vordering ertoe kan leiden dat er weer asielzoekers buiten zouden moeten slapen. Daarbij beroept het zich op het algemeen belang. De voorzieningenrechter wijst erop dat op grond van diverse internationale verdragen het COA/de Staat moet waarborgen dat die situatie wordt voorkomen en dat dat niet de verantwoordelijkheid is van de gemeente Westerwolde.

De voorzieningenrechter oordeelt verder dat het in het belang van het COA is dat gemeenten bereid zijn om overeenkomsten over de opvang van asielzoekers aan te gaan en dat die bereidheid naar verwachting nauw samenhangt met het vertrouwen bij gemeenten dat het COA dergelijke overeenkomsten ook zal nakomen. De voorzieningenrechter acht de vrees gerechtvaardigd dat afwijzing van de vordering dat vertrouwen zou ondermijnen, waardoor het voor het COA nog lastiger zou worden om nieuwe opvangcapaciteit te verwerven. Verder acht de voorzieningenrechter het in het algemeen belang dat in een democratische rechtsstaat de overheid gehouden wordt om de verplichtingen die zij aangaat na te komen.

6 Rb. Groningen 10 januari 2024, ECLI:NL:RBNNE:2024:129.

De voorzieningenrechter vindt het nodig om een dwangsom op te leggen, omdat de afspraken, die recent in het mediationtraject onder leiding van de Nationale ombudsman zijn gemaakt, door het COA niet zijn nagekomen. Die dwangsom moet volgens de voorzieningenrechter substantieel zijn, omdat het voor het COA een prikkel moet zijn om na te komen en het niet de bedoeling is dat het COA zijn verplichtingen zal afkopen. Het COA heeft vier weken de tijd gekregen om de beslissing na te kunnen komen.

College voor de Rechten van de Mens: groepen werknemers met en zonder arbeidsbeperking zijn geen juridisch vergelijkbare gevallen, ook niet als zij hetzelfde werk uitvoeren

De Federale Nederlandse Vakbeweging (FNV) en het Christelijk Nationaal Verbond (CNV) hebben het College gevraagd om te beoordelen of de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) onderscheid maakt op grond van handicap bij het vaststellen van de arbeidsvoorwaarden in de cao's voor werknemers van gemeenten en gemeentelijke organisaties.⁷

De aanleiding voor het verzoek is dat er in de cao Gemeenten voor 'reguliere' werknemers bij gemeenten koopkrachtcompenserende maatregelen zijn getroffen. Werknemers die onder deze cao vallen, ontvangen een eenmalige financiële uitkering en een loonsverhoging. Bij gemeenten en gemeentelijke organisaties werken echter ook werknemers met een arbeidsbeperking die onder andere cao's vallen, namelijk de cao Sociale Werkvoorziening en de cao Aan de Slag. In deze cao's zijn geen koopkrachtcompenserende maatregelen getroffen. VNG, FNV en CNV zijn alle drie partij bij deze cao's.

FNV en CNV vinden dat VNG discrimineert op grond van handicap, omdat zij reguliere werknemers bevoordeelt ten opzichte van werknemers met een arbeidsbeperking. FNV en CNV beargumenteren dat de werkzaamheden van beide categorieën werknemers vaak overlappen. Daardoor is het onrechtvaardig en discriminatoir dat de ene groep wel financiële voordelen ontvangt en de andere niet.

Het College constateert echter dat eerst moet vaststaan dat er sprake is van gelijke of vergelijkbare gevallen, voordat er sprake kan zijn van discriminatie. Hiervoor moet worden onderzocht of de met elkaar te vergelijken groepen werknemers zich in een vergelijkbare situatie bevinden. Het College oordeelt dat daarvan geen sprake is. De cao's Sociale Werkvoorziening en Aan de Slag gelden specifiek voor werknemers met een arbeidsbeperking, die werken onder aangepaste omstandigheden. Zij zijn met loonkostensubsidie in dienst. Door deze essentiële verschillen in de voorwaarden waaronder de groepen werknemers in dienst zijn, oordeelt het College dat deze groepen juridisch onvergelijkbaar zijn. Het College bevestigt daarmee een eerdere lijn.⁸

In deze zaak geldt ook dat er geen sprake is van één bron waaruit de verschillen in arbeidsvoorwaarden voortkomen. Verschillende partijen zijn immers bij de totstandkoming van de verschillende cao's betrokken. Er is niet één werkgever of één collectief van cao-partijen die wordt aangesproken op een ongerechtvaardigd beloningsverschil. Om te kunnen constateren dat een

⁷ College voor de Rechten van de Mens 18 december 2023, oordeel 2023-134.

⁸ College voor de Rechten van de Mens 2 juli 2018, oordeel 2018-66; Commissie Gelijke Behandeling 1 januari 2004, oordeel 2004-166.

partij verboden onderscheid maakt, moet daarvan wel sprake zijn. Dat volgde eerder al uit jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie.⁹

College voor de Rechten van de Mens: Dirk Supermarkten B.V. discrimineert bij de uitvoering van haar tassencontrolebeleid

Een vrouw en haar zoon, beiden met een donkere huidskleur, staan in de rij voor de kassa bij Dirk Supermarkten. Nadat de vrouw heeft afgerekend, vraagt de kassamedewerker of zij de tas van de zoon mag controleren. De vrouw laat de tas controleren en vraagt naar de reden voor de controle. De kassamedewerker en de supermarktmanager laten de vrouw weten dat het beleid van de supermarkt is om alle tassen van alle klanten te controleren. De vrouw uit hierover haar twijfels, omdat klanten voor en achter haar niet gecontroleerd worden. De vrouw dient een discriminatieklacht in bij de supermarkt, waarna een gesprek tussen haar en de manager volgt. Dit leidt niet tot een oplossing.

Het College oordeelt dat Dirk Supermarkten verboden onderscheid maakt op grond van ras bij de tassencontrole.¹⁰ De supermarkt heeft aangevoerd dat haar beleid is dat er honderd procent tassencontrole wordt uitgevoerd. Zij stelt dat zij strikt toezicht houdt op de naleving van dit beleid, juist om discriminatie te voorkomen. Het College constateert echter dat de tassencontrole in de praktijk niet conform het schriftelijke beleid wordt uitgevoerd. Uit camera-beelden blijkt dat alleen de tas van de zoon van de vrouw wordt gecontroleerd. Bij andere klanten die voor en achter hen in de rij staan, allen met een lichte huidskleur, wordt niet gevraagd de tas te openen. Het College concludeert dat de procedure voor tassencontrole niet inzichtelijk, niet controleerbaar en niet systematisch wordt uitgevoerd. Dat kan Dirk Supermarkten worden aangerekend.

Dit oordeel van het College benadrukt het belang van een deugdelijke uitvoering van beleid om discriminatie te voorkomen. Dienstverleners en werkgevers kunnen niet volstaan met een anti-discriminatiebeleid op papier. Uit de praktijk moet blijken dat op een adequate en effectieve wijze uitvoering gegeven wordt aan dit beleid, zeker wanneer een onjuiste uitvoering daarvan tot discriminatie kan leiden.¹¹

College voor de Rechten van de Mens publiceert discriminatiemonitor 2023

Op 30 januari heeft het College voor de Rechten van de Mens de discriminatiemonitor gepubliceerd, die nu ieder half jaar geüpdatet zal worden. In 2023 kreeg het College 2.074 meldingen over gelijke behandeling. Daarnaast ontving het College 580 verzoeken om een oordeel. In 141 zaken heeft het College een oordeel uitgesproken. In 46 procent van deze zaken was uiteindelijk sprake van discriminatie. 68 procent van de organisaties heeft een maatregel genomen naar

9 HvJ EG (thans EU) 17 september 2002, ECLI:EU:C:2002:498 (*Lawrence*).

10 College voor de Rechten van de Mens 30 januari 2024, oordeel 2024-10.

11 Zie ook College voor de Rechten van de Mens 21 oktober 2022, oordeel 2022-120, overweging 4.10; College voor de Rechten van de Mens 16 september 2022, oordeel 2022-107, overweging 6.5.

aanleiding van het oordeel. Daar bovenop is zeven procent van de organisaties nog van plan om maatregelen te gaan nemen.

De meest voorkomende discriminatiegronden zijn handicap of chronische ziekte, ras en geslacht. Dit is een andere lijst dan vorig jaar: toen stond grond ras op nummer één. 481 meldingen en 138 verzoeken om een oordeel gingen over de rechten van mensen met een beperking. Het College kreeg met name veel meldingen over het weigeren van assistentiehonden, bijvoorbeeld in restaurants of op de camping. Ook kreeg het College 392 meldingen en 114 verzoeken om een oordeel op grond van geslacht. De helft van deze meldingen en verzoeken ging over zwangerschapsdiscriminatie. De cijfers laten zien dat zwangerschapsdiscriminatie een groot probleem is. Tenslotte kreeg het College 418 meldingen en 102 verzoeken om een oordeel op grond van ras. Drie belangrijke oordelen gingen over de toeslagenaffaire, waarin het oordeel drie keer verboden indirect onderscheid luidde.

Adviescommissie Rechtsstatelijkheid en Rechtsbescherming publiceert advies over de rechtsbescherming van ouders en kinderen in de jeugdhulp en jeugdbescherming

De Adviescommissie Rechtsstatelijkheid en Rechtsbescherming is in 2023 ingesteld om onderzoek te doen naar de rechtsbescherming van ouders en kinderen in de jeugdhulp en jeugdbescherming. Dit met het oog op de realisatie van het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming. Daarnaast heeft de adviescommissie onderzocht hoe de onafhankelijke toets en het advies aan de rechter georganiseerd kunnen worden, zodat zij de beste waarborg bieden voor rechtsbescherming en wat dit betekent voor de rol van de kinderrechter. Het advies is in januari 2024 overhandigd.¹²

Uit het onderzoek van de commissie komt naar voren dat goede rechtsbescherming eraan kan bijdragen dat kinderen en ouders procedures als rechtvaardig ervaren, ook als de uitkomst daarvan ingrijpend is. Om goede rechtsbescherming te bieden gelden twee voorwaarden. Allereerst moet de procedure voldoende waarborgen bevatten om onrechtvaardige inbreuken op rechten te voorkomen. Ten tweede moeten er rechtsmiddelen beschikbaar zijn als mensen vinden dat er een inbreuk is gemaakt op hun rechten.

Op basis van het internationale mensenrechten- en kinderrechtenkader komt de commissie tot vier kernpunten voor rechtsbescherming: informatie, participatie, ondersteuning en effectieve rechtsmiddelen. De commissie concludeert dat de rechtsbescherming op deze vier kernpunten op dit moment tekortschiet. Zo voelen ouders en kinderen zich onvoldoende geïnformeerd en worden beweringen soms zonder grondig onderzoek opgenomen in dossiers. Met betrekking tot rechtsbescherming benadrukt de commissie het belang van laagdrempeligheid en uniformiteit in het maken van nieuwe klachtprocedures. Er zijn ook knelpunten in de toegang tot de rechter bij gedwongen maatregelen. Bijvoorbeeld dat er na het beëindigen van ouderlijk gezag een gebrek is aan rechtsbescherming en toegang tot de rechter. Om de toegang tot de rechter bij gedwongen maatregelen te verbeteren, beveelt de commissie onder andere aan om jaarlijks een evaluatie uit te laten voeren door de Raad voor de Kinderbescherming. Wat betreft de rol van de kinder-

12 Adviescommissie Rechtsstatelijkheid en Rechtsbescherming, *Kinderen en ouders met recht goed beschermd*, januari 2024.

rechter adviseert de commissie om alle familie- en jeugdrechtzaken van één gezin door dezelfde rechter te laten behandelen.

Inspectie Justitie & Veiligheid: aanpak (ex-)partnerstalking verbeterd, maar nog niet voldoende

Op 11 januari 2024 heeft de Inspectie Justitie en Veiligheid (Inspectie J&V) een rapport gepubliceerd over de aanpak van (ex-)partnerstalking (hierna: stalking).¹³ Het rapport 'Gestalkt. Gezien. Gehoord?' is het vervolg op het inspectieonderzoek (2019) naar de aanpak van de stalking van Hümeýra Ergincanli.¹⁴ Zij werd in december 2018 om het leven gebracht door haar ex-vriend die haar lange tijd had gestalkt. De Inspectie J&V concludeerde destijds dat de aanpak van stalking ernstig tekortschoot. Organisaties hadden onvoldoende aandacht voor Hümeýra's bescherming. Niemand nam de regie in haar zaak. Meldingen die zij bij verschillende organisaties deed kwamen niet bij elkaar en zij had nergens een vast aanspreekpunt. Een slachtoffer moet erop kunnen vertrouwen dat organisaties die stalking aanpakken, alles doen om haar of hem te beschermen en de stalking te stoppen.

De Inspectie J&V heeft nu in kaart gebracht in hoeverre de aanbevelingen uit het vorige inspectierapport zijn overgenomen. De Inspectie komt tot de conclusie dat de politie, het openbaar ministerie (OM), Veilig Thuis en de reclassering sinds 2019 alerter zijn geworden op stalking. Ze herkennen het nu beter, reageren er adequater op en werken beter samen. Alle organisaties hebben geïnvesteerd in mensen die specialistische kennis hebben van stalking.

Tegelijkertijd zijn er nog steeds knelpunten. Vooral de communicatie met slachtoffers schiet nog altijd tekort. Slachtoffers worden onvoldoende geïnformeerd over het verloop van hun zaak. De politie en het OM hebben niet altijd een vast aanspreekpunt voor slachtoffers, waardoor zij niet weten bij wie zij terecht kunnen. Mede door dit gebrek aan communicatie ervaren slachtoffers weinig steun en verliezen zij het vertrouwen in de overheidsinstanties. Daarnaast signaleert de Inspectie dat de specialistische kennis die organisaties in huis hebben gehaald niet goed geborgd is. Daardoor verdwijnt deze kennis bij vertrek van medewerkers.

In het rapport doet de Inspectie verschillende aanbevelingen. Allereerst moet de communicatie met slachtoffers verbeterd worden door het aanstellen van een vast aanspreekpunt en casusregie bij de politie. Daarnaast moeten specialistische functies in heldere taak- en rolomschrijvingen geborgd worden en moeten organisaties blijven investeren in specialistische kennis door middel van trainingen en opleidingen.

13 Inspectie Justitie en Veiligheid, *Gestalkt. Gezien. Gehoord? Vervolgonderzoek op 'De aanpak van de stalking door Bekir E. (2019)'*, november 2023.

14 Inspectie Justitie en Veiligheid, *Gestalkt. Gezien. Gehoord? Vervolgonderzoek op 'De aanpak van de stalking door Bekir E. (2019)'*, november 2023.

Kennisnotitie Sociaal Cultureel Planbureau: hoe denken burgers over de democratische rechtsstaat?

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) heeft op verzoek van de Staatscommissie rechtsstaat onderzoek uitgevoerd naar de opvattingen van burgers over de democratische rechtsstaat.¹⁵ Uit de kennisnotitie blijkt dat de meeste Nederlanders de democratie en veel van haar waarden steunen. Zij vinden individuele vrijheid, vrije verkiezingen en vrije media heel belangrijk, net als rechtsgelijkheid en rechtsbescherming. Een meerderheid vindt ook dat de democratie er is voor sociale rechten, zoals armoedebestrijding.

Ondanks de steun voor de democratie is er de laatste jaren grote onvrede onder Nederlandse burgers over het functioneren van de politiek. Dat zorgt voor serieuze uitdagingen voor onze democratie. Allereerst is er steun voor meer autocratische of technocratische vormen van bestuur. Daarnaast zijn er ook onder voorstanders van de democratie heel wat mensen die vinden dat het landsbestuur het parlement, de rechter en zelfs de wet soms mag negeren als deze beleid in de weg zitten. Beide lijken mede het gevolg van de perceptie dat het in de huidige representatieve democratie niet lukt om actuele problemen op te lossen.

De onvrede over de overheid komt vooral voort uit het feit dat de politiek verwachtingen niet waarmaakt. In het voorjaar van 2023 gaf 42 procent het vertrouwen in de Tweede Kamer en in de regering een voldoende. Uit de kennisnotitie komen drie aandachtspunten naar voren die voor burgers van belang zijn voor hun verwachtingen en oordelen over de democratische rechtsstaat. Ten eerste is dat probleemoplossend vermogen (resultaat): de politiek voldoet niet aan de verwachtingen van burgers als het gaat om de resultaten die worden geboekt. Ten tweede gaat het om responsiviteit: de mate waarin deze resultaten een antwoord zijn op de wensen en behoeften van burgers. Tot slot speelt procedurele rechtvaardigheid een rol: de mate waarin deze resultaten op een rechtvaardige wijze tot stand komen. Deze aspecten van overheidsfunctioneren zijn alle drie van invloed op het vertrouwen en verdienen dus alle drie aandacht.

Homoseksuele en bi+-mannen voortaan gelijk behandeld bij bloeddonatie

Vanaf 1 januari 2024 worden homoseksuele en bi+-mannen bij bloeddonatie hetzelfde behandeld als andere donoren. Niet de vraag met *wie* je seks hebt, maar of je *risicovolle* seks hebt wordt voortaan bepalend voor de vraag of je bloed mag doneren.

De afgelopen dertig jaar zijn homoseksuele en bi+-mannen – in meerdere of mindere mate – uitgesloten van bloeddonatie. Sinds september 2021 mochten zij alleen bloed doneren als ze een monogame relatie hadden. Die voorwaarde gold niet voor heteroseksuele donoren. Tussen 2015 en 2021 golden voor homoseksuele en bi+-mannen uitsluitingstermijnen van twaalf en later vier maanden na het laatste seksuele contact. Voor seksueel actieve homoseksuele en bi+-mannen was bloeddonatie in de praktijk daardoor onmogelijk.

In december 2023 kondigde toenmalig Minister Kuipers (Volksgezondheid Welzijn en Sport) een beleidswijziging aan in het donorselectiebeleid van bloedbank Sanquin. Om overdracht van (seksueel) overdraagbare aandoeningen via bloeddonatie te voorkomen, stelt Sanquin voortaan

¹⁵ Kennisnotitie SCP, *Burgers over democratie en rechtsstaat*, januari 2024.

aan *alle* donoren vragen over seksueel risicogedrag. Mensen die een risico vormen, kunnen voor een periode van vier maanden worden uitgesloten van bloeddonoratie. Het maakt daarbij niet meer uit of ze heteroseksuele of homoseksuele contacten hebben. Bovendien wordt het bloed van alle donoren getest op bijvoorbeeld hiv. Belangenorganisaties zoals het COC Nederland pleiten al jaren voor beleid van bloedbanken dat gebaseerd is op het risicogedrag van alle bloed-donoren en niet uitgaat van bepaalde risicogroepen.

Het College voor de Rechten van de Mens heeft zich verschillende keren uitgelaten over de uitsluiting van homoseksuele en bi+-mannen bij bloeddonoratie. In 2007 oordeelde de voorganger van het College, de Commissie Gelijke Behandeling, dat permanente uitsluiting van homoseksuele en bi+-mannen weliswaar ongelijke behandeling op grond van seksuele gerichtheid opleverde, maar dat er dringende redenen van volksgezondheid waren om dit beleid te hantieren.¹⁶ In 2015 oordeelde het College echter dat permanente uitsluiting, in het licht van epidemiologische ontwikkelingen, niet langer gerechtvaardigd was.¹⁷ In 2017 en 2019 boog het College zich over de uitsluitingstermijn van twaalf maanden: op beide momenten was deze termijn volgens het College wetenschappelijk onderbouwd en was er onvoldoende houvast om die termijn te verkorten, zonder het veiligheidsrisico te vergroten.¹⁸

Ombudsmannen en gemeentes: meer inspanning nodig om dak- en thuisloosheid op te lossen

In een gezamenlijke brief aan de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) schrijven de Nationale ombudsman en de Kinderombudsman dat het aantal daklozen in Nederland nog steeds te groot is.¹⁹ Zij benoemen dat er in de afgelopen jaren hard is ingezet op de aanpak van dakloosheid, met het van start gaan van het Nationaal Actieplan Dakloosheid en een transitie van opvang naar wonen. Toch constateren zij dat ondanks deze vele inspanningen, op zowel Rijks- als gemeentelijk niveau, de huisvestings- en daklozenproblematiek nog steeds bijzonder nijpend is. Daarbij merken ze op dat er door een andere wijze van telling inmiddels ook nieuwe groepen dak- en thuislozen bekend geworden zijn. Zo werd dit jaar bijvoorbeeld duidelijk dat veel meer vrouwen en kinderen dakloos zijn dan verwacht. Daarom roepen de Ombudsmannen de staatssecretaris op de aanpak van dakloosheid op een veel grotere schaal in te zetten en het tempo op te voeren. Dezelfde boodschap komt van de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag).²⁰ Zij zeggen dat er sprake is van 'code rood' in de daklozenopvang en vragen de staatssecretaris eveneens per brief om actie. Zij signaleren dat, waar dakloosheid voorheen mensen betrof met multiproblematiek, er nu ook een groter wordende groep jongvolwassenen en economisch dakloze mensen is die in de problemen komt.

16 Commissie Gelijke Behandeling 31 mei 2008, oordeel 2007-85.

17 College voor de Rechten van de Mens 24 april 2015, oordeel 2015-46.

18 College voor de Rechten van de Mens 20 maart 2017, oordeel 2017-33; College voor de Rechten van de Mens 25 juni 2019, oordeel 2019-60.

19 Brief Nationale ombudsman en Kinderombudsman, 'Aanpak dakloosheid, oproep aan de staatssecretaris', 22 januari 2024 (<https://www.nationaleombudsman.nl/>).

20 'Grote gemeenten vragen om meer maatregelen Rijk vanwege stijging aantal dak- en thuislozen, www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/wethouder/rutger-groot-wassink/persberichten-nieuws-rutger-groot/grote-gemeenten-vragen-maatregelen-rijk/, 22 januari 2024.

Deze groep wordt gezien als ‘zelfredzaam’ en heeft daarom geen toegang tot de maatschappelijke opvang.

De Sociaal-Economische Raad roept op om meer werk te maken van gezondheid als onderdeel van bestaanszekerheid

Met het briefadvies ‘Gezond opgroeien, wonen en werken’ roept de Sociaal-Economische Raad (SER) het komende kabinet op om snel werk te maken van gezondheidsbevordering en sociaal-economische gezondheidsverschillen te verkleinen.²¹ De SER adviseert het beleid vooral te richten op het wegnemen van maatschappelijke oorzaken van gezondheidsrisico’s én op het verbeteren van de gezondheid van iedereen, met extra aandacht voor mensen in een kwetsbare positie.

Mensen in Nederland leven langer dan ooit. Maar de verschillen tussen mensen zijn groot. Zo worden theoretisch opgeleiden gemiddeld vijf jaar ouder en leven zij gemiddeld veertien jaar langer in goede gezondheid dan praktisch geschoolden. Ook leven de twintig procent meest welvarende mensen in Nederland ruim acht jaar langer, en 24 jaar langer in goede gezondheid. Gezondheidsbevordering is belangrijk voor het welzijn en de (financiële) onafhankelijkheid van mensen nú en voor toekomstige generaties. Daarnaast maakt het Nederland veerkrachtiger: gezondere mensen kunnen beter meedoen aan de samenleving en de arbeidsmarkt. Een ander uitgangspunt is nodig: van nazorg naar voorzorg én gezondheid. Dat vraagt om een integrale, domeinoverstijgende lange-termijnaanpak, waarin gezondheid, arbeidsmarkt, sociale zekerheid, onderwijs en de leefomgeving samenkomen. Belangrijke sociaal-economische rechten spelen hierbij een rol. Zo stelt de SER dat, om een gezond leven te kunnen leiden, de nadruk moet liggen op het verkrijgen en behouden van werk, op voldoende én toereikend inkomen (en middelen van bestaan), op het voorkomen van financiële problemen, op toegang tot een betaalbare, gezonde woning en tot onderwijs en gezondheidszorg.²²

21 Sociaal-Economische Raad, *Advies 23/07. Gezond opgroeien, wonen en werken: naar een structurele gezondheidsaanpak en bestrijding van sociaal-economische gezondheidsverschillen*, december 2023.

22 Sociaal-Economische Raad, *Advies 23/07. Gezond opgroeien, wonen en werken: naar een structurele gezondheidsaanpak en bestrijding van sociaal-economische gezondheidsverschillen*, december 2023, p. 22.